

TRAINING IN ECONOMIC DISCIPLINES THROUGH THE PRISM OF THE COMPETENCY-BASED APPROACH*

RUMYANA ST. ZLATEVA

ABSTRACT: *The article presents the relationship between training and the competency-based approach as fundamental to modern education. It is pointed out that it finds its reflection in teaching and learning. Education in economic disciplines is seen as forming professional and basic competences necessary in all spheres of modern social and economic life. The main dimensions of the process are discussed and analyzed, emphasizing its use as a pedagogical tool to increase the effectiveness of training.*

KEYWORDS: *training, competency-based approach, basic competences, economic disciplines*

2020 Math. Subject Classification: 97B99

ОБУЧЕНИЕТО ПО ИКОНОМИЧЕСКИ ДИСЦИПЛИНИ ПРЕЗ ПРИЗМАТА НА КОМПЕТЕНТНОСТНИЯ ПОДХОД†

РУМЯНА СТ. ЗЛАТЕВА

АБСТРАКТ: *Статията представя връзката между обучението и компетентностния подход като основополагаща за съвременното образование. Изтъква се, че тя намира своето отражение в преподаването и ученето. Обучението по икономически дисциплини се разглежда като формиращо професионални и основни*

* This paper is (partially) supported by Scientific Research Grant of № RD-08-35/18.01.2023. „Mathematical and economic methods of data analysis“.

† Статията е частично финансирана от проект № РД-08-35/18.01.2023г. „Математически и икономически методи за анализ на данни“.

компетентности, необходими във всички сфери на съвременния обществено-икономически живот. Обсъждат се основни измерения на процеса като се акцентира върху използването му като педагогически инструмент за повишаване на резултатността.

КЛЮЧОВИ ДУМИ: *обучение, компетентностен подход, основни компетентности, икономически дисциплини*

Въведение

Общият контур на връзката „обучение – компетентности“ насочва към обширна, но все пак достатъчно проучвана област, която обхваща преподаването и ученето през призмата на компетентностния подход. Едно такова обучение е ценно с опита си за по-дълбоко вникване в особеностите на съвременното и предвижданията за бъдещето.

Редица са факторите, които влияят върху резултатите от процеса на обучение. Сред най-действените и върху дългосрочното развитие на обществото може да се отбележи широкото прилагане на компетентностния подход. То води до развитие на образователния процес като цяло, на обучението по икономически дисциплини в частност и има практическа роля за професионалната реализация. Значимостта на темата произтича и от наблюдавания през последните години интерес на учащите към икономическите науки. Той може да се свърже с добрите възможности за развитие в множество пресечени области на социално-икономическата действителност.

Обект на изследване в настоящата разработка е обучението по икономически дисциплини през призмата на компетентностния подход.

Предмет на проучване са някои въпроси относно компетентностната основа на преподаването и ученето по икономически дисциплини.

Целта е разкриване на такива страни на обучението, които допринасят при изграждането на основни компетентности за учене през целия живот.

За постигане на целта се поставят за решаване задачи, свързани с изясняване на прилагането на компетентностния подход в обучението по икономически дисциплини.

За компетентностния подход накратко

Компетентностният подход се налага като един от най-разпознаваемите и прилагани педагогически възгледи в началото на нашия век. Сравнително краткото съществуване отправя към реализирането му в ежедневната педагогическа практика предизвикателство както пред преподавателите, така и пред учащите. Очакванията и от едните, и от другите, са да прилагат и се ползват от ефектите на компетентностния подход в съответни учебни, работни среди.

Учебното съдържание по икономически дисциплини има специфика, която предоставя многообразие от възможности за прокарване на компетентностния подход. За водеща може да се приеме тезата, че осъществяването на подготовката на бъдещите специалисти изисква промяна на фокуса от преподаването на знания като значими сами по себе си, към овладяването на ключови компетентности за учене през целия живот. В тази насока се счита за особено важно преподавателите да залагат на интегрирането по подходящ начин на ключовите компетентности към съдържанието на учебни дисциплини [1].

Не без основание, изследователи посочват, че компетентността е многоаспектен подход, съдържащ знания (какво), отношения и нагласи (как, защо), настройки (отвореност, мотивираност), процедурни умения (знаене как), когнитивни умения (критично мислене и анализ), експериментални умения (как да се реагира и да се адаптира) [2].

С оглед да се насърчи разгръщането на ключовите компетентности в контекста на ученето през целия живот, на

различни нива и форми на образование, на база на предложение на Европейската Комисия от Съвета на Европа се прие препоръката да се:

- насърчи отличното образование и грижи в ранна детска възраст;
- разгърне усъвършенстване на училищното образование и да се гарантира ефективно преподаване;
- формират способности за нарастване на уменията на нискоквалифицираните възрастни;
- подобрят професионалното образование и обучение и да се осъвремени висшето образование [3].

Всички ключови компетентности в препоръката на Съвета се считат за равностойни поради значимостта си за пълноценен принос към обществото. Посочва се, че компетентностите могат да се използват в разнообразни и разнородни комбинации. Отбелязва се, че в ключовите компетентности се причисляват умения за проблемно ориентирано мислене, за екипна работа, за комуникиране и преговаряне, аналитични умения, творчески способности и межкултурни умения.

В Препоръката се посочват осемте основни компетенции, които са необходими на специалиста за индивидуални постижения, жизнеспособност, работа, ангажираност и включване в социума:

- езикова грамотност;
- многоезикова компетентност;
- математическа компетентност и компетентност в областта на точните науки, технологиите и инженерството;
- цифрова компетентност;
- личностна компетентност, социална компетентност и компетентност за придобиване на умения за учене;
- гражданска компетентност;
- предприемаческа компетентност;
- компетентност за културна осведоменост и изява [3].

През призмата на Европейската референтна рамка за ключовите компетентности за учене през целия живот, се детерминират следните препятствия за преодоляване:

- прилагане на многолики подходи и обстоятелства за учене;
- подкрепяне на преподавателите и образователния персонал;
- оценяване и признаване на компетентности.

За целите на настоящата разработка се отбелязват, предлаганите от Рамката като референтен инструмент, многостранни начини свързани с:

- междудисциплинарно учене;
- усвояване на основни умения и развитие на по-широки компетентности;
- пътища за учене като изследвания, проектно базиран метод, смесен, арт и/или игрови, експериментално учене, учене в процеса на работа, научни методи в областта на точните науки, технологиите, инженерството и математиката;
- използване на цифрови технологии;
- многоезикова компетентност;
- предприемачески опит, стажове във фирми, посещения, практически предприемачески опит и др.;
- приобщаващо образование;
- колаборация между заинтересовани институции на всички нива;
- коопериране и взаимопомощ между местни „актьори“ с отношение към проблематиката [3].

Обсегът на засегнатата проблематика е с градивно отношение към добрата и поэтапна реализация на потенциала на индивида, а подходът може да се използва успешно през цялото човешко битие.

Интегриране на основни компетентности в обучението по икономически дисциплини

Компетентностният подход се явява ключов за различни аспекти на обучението – от подготовката на учебни програми до поставянето на конкретни образователни, възпитателни и развиващи задачи. Обучението по икономически дисциплини не прави изключение от това. При прилагането на подхода изпъква насочеността към практическото му въздействие и основополагащата му роля за постигането на резултати. Традиционно интерпретираните в педагогиката понятия – знания, умения и нагласи, обозначаващи с усвояването си придвижване напред в развитието на обучаемия, се съчетават своеобразно в понятието „компетентности”. Другояче казано, въвеждането на компетентностния подход позволява своевременен поглед отвътре и отгоре върху постигнати и/или непостигнати резултати в обучението.

Съдържанието на обучението по икономически дисциплини допуска да се оформи набор от компетентности, които се сливат органично с него – лични, професионални, инструментални, технологични. При разглеждане на връзката между професионални и основни компетентности, и приложението им в икономическото обучение, може да се изтъкне че:

- езиковата грамотност и многоезиковата компетентност са в основата на развитието на всички останали компетентности. Това се дължи на факта, че ученето, както и почти всяка друга дейност (интерпретиране на схващания, мисли, мнения), включва участие в устна и/или писмена комуникация, нерядко на чужд език, а много често в среда на билингви. Чуждоезиковата комуникативна компетентност на учащите се развива с участие в обменни програми, при представяне на доклади на разнообразни форуми. Всичко това предполага

развитието на тези компетентности да е средство за овладяване на професионални знания, умения и отношения (нагласи).

- математическата компетентност се справя с широк спектър проблеми на икономиката като избор на най-добър от няколко варианта, оценка на степента на риск, прогнозиране на последствия от едно или друго решение, заплащане на труда, рационални способности за работа – все икономически задачи, водещи до развиване на способности за анализиране на описаните феномени и/или създаване на техни модели.
- цифровата компетентност се свързва с илюстриране на проблематичността в области като информационна грамотност, комуникация и сътрудничество, създаване на дигитално съдържание, безопасност. Учащите работят с онлайн базирани технологии, с информация от различни източници, когато разработват реферати, дипломни проекти, изготвят доклади, решават казуси и др. С настъпващите технологични, икономически и социални промени се поражда необходимостта от готовност и умения за уверена, критична и безопасна работа с информация – намирането ѝ в различни източници, оценяване на степента на надеждност, обработването, използването и съхранението ѝ.
- личностната, социалната и компетентността за придобиване на умения за учене се налага поради това, че в съвременния свят естествено и непрекъснато се случват трансформации. В този ред на мисли, макар и с някои нюанси, веднъж придобитите знания не са достатъчни, за да се отговори на изискванията на съвременното общество. За изучаващите икономически науки, тази

компетентност според нас е особено необходима, тъй като непрекъснато се извършват открития, правят се нововъведения, променят се технологии. Разбира се, развиването на готовност за обучение през целия живот е задача на преподавателите по всички дисциплини, и на образователните институции като цяло, а преподавателите по икономически дисциплини трябва да допринесат в максимална степен за развитието на тази компетентност.

- гражданската компетентност се проявява в готовността за решаване на задачи както с образователен, обучаващ, възпитателен, така и с професионален характер. Тук се включват дейности като подаване на заявления с различно естество – за стипендии, стажове и др., за решаване професионални проблеми като част от лабораторна работа, стажантска практика. Трудно е да се надцени ролята на икономическите дисциплини за формирането на гражданска компетентност, тъй като решаването на такива проблеми често изисква обръщане към специализирана литература, а включва и комуникация с представители на различни институции.
- предприемаческата компетентност се очертава на фон от разнородни тенденции като навигатор на икономическото развитие, който стимулира появата на нови собствени бизнеси, води до повишаване на заетостта и на конкурентоспособността в неустойчивата среда на XXI век, проявява се като движеща сила за внедряване на иновации на различни равнища.
- компетентността за културна осведоменост и изява се свързва с готовността и способността за живот в мултикултурното общество на настоящето и

бъдещето. Днес все повече учащи се включват в младежки обмени, посещават форуми, лекции, семинари и обучения с участието на чуждестранните си колеги, водят кореспонденция на чужд език. Разбира се, ако говорим за межкултурна комуникация в професионалната сфера по отношение на учащите, то повечето от тях се сблъскват с този вид взаимодействие след като завършат обучението. Това обаче не означава, че тази компетентност не е важна за тях.

От всичко казано по-горе може да се обобщи, че професионалната компетентност на учащите се формира в комбинация с основните компетентности. Така представеното е само една опростена схема на реалността – сложна и многоаспектна. Процесът на обучение трябва да се структурира по такъв начин, че при придобиването на професионална компетентност да се развиват всички ключови компетентности. Следователно, съвременният обучителен процес се изправя пред неотложна задача – да се подготвят специалисти, с подвижна мисъл, с креативно и независимо мислене, с фокус върху изграждането на компетентности във възможно най-много направления.

Вместо заключение

В контекста на разглежданата тема, може да се твърди, че представеното е в унисон със съвременната тенденция желани модели на обучение да се фаворизират. При това обаче трябва да се подчертае, че прилагането на компетентностния подход е в интерес, както на учащите, така и на обществената динамика – стимулира се овладяването на ключови компетентности за учене през целия живот. Същевременно с това се обяснява и аргументира друга наблюдавана тенденция – обучението да гарантира все повече права на учащите.

Педагогическата практиката показва, че в крайна сметка зачитането на компетентностния подход в преподаването и ученето на икономически дисциплини се отплаща. Даваме си сметка, че ефективността на подхода се повлиява от използваните методи и то предимно в дългосрочен план. Интерпретацията на гореизложеното аргументира използването на компетентностния подход като педагогически инструмент за повишаване на резултатността на обучението.

ЛИТЕРАТУРА:

- [1] Чавдарова – Костова, С. Наръчник за прилагане на компетентностния подход в обучението на бъдещи учители, Издателство ЕА АД – Плевен, 2022г.
- [2] Brett, P. P. Mompoin-Gaillard, M.H. Salema, How all teachers can support citizenship and human rights education: a framework for the development of competences, Council of Europe Publishing, 2009, <https://rm.coe.int/16802f726a>, последно посетен на 04.10.2023г.
- [3] Официален вестник на Европейския съюз, Препоръка на Съвета от 22 май 2018 година относно ключовите компетентности за учене през целия живот (текст от значение за ЕИП) (2018/С 189/01), [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/HTML/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&from=EN#d1e32-7-1](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/HTML/?uri=CELEX:32018H0604(01)&from=EN#d1e32-7-1), последно посетен на 04.11.2023г.

Румяна Златева

Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“

E-mail: r.zlateva@shu.bg